

Stråktrio nr 1 Ess-dur op. 3

1. *Allegro con brio* 2. *Andante* 3. *Menuetto: Allegretto*,
4. *Adagio* 5. *Menuetto: Moderato* 6. *Finale: Allegro*
1796 (publ.)

Trion är alldeles uppenbart påverkad av Mozarts Divertimento K 563. För detta talar flera skäl: val av tonart (Ess-dur), antalet satser (sex) och deras inbördes ordning (*Allegro*, långsam sats, menuett, långsam sats, menuett, *Allegro*). Båda verken har också, trots att satsantalet för tankarna till underhållningsgenren, stora kvaliteter som självständiga och djuplodande konstverk. Beethoven kallar därför för säkerhets skull sitt verk för Stråktrio. Namnet till trots kommer Beethovens trio inte upp till samma nivå som Mozarts divertimento, men hur många stråktrior gör det? Stycket är emellertid mycket intressant och åtminstone de fyra första satserna höjer sig över det konventionella. Dessvärre står den inte så ofta på konsertrepertoaren.

Första satsen, *Allegro con brio*, utgör ett skolexempel på sonatformen såsom den utkristalliserats under Haydns och Mozarts tid.

Huvudtemat har i första takten en synkopering som får betydelse:

Huvudgruppen, som innehåller flera trevliga melodier, följs av en överledning bestående av brutna ackord i trioler. Sidotemat spelas utan violan. Denna kommer snart in med en motstämma som börjar med huvudtemats synkopering:

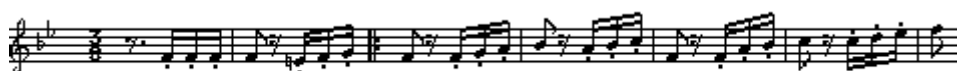
Slutgruppen bygger på en melodi från huvudgruppen och expositionen slutar med följande takter:

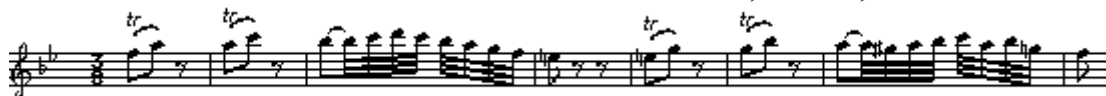
Som synes av notexemplet ska expositionen tas i repris.

Slutfrasen blir omedelbart föremål för utveckling i genomföringen, som dock snart tar upp sidotema och huvudtema i denna ordning. Även överledningens trioler hinner komma med på ett hörn innan återtagningen tar vid. Den följer gängse mönster. Den avslutande codan börjar liksom genomföringen med expositionens slutfras men länkas sedan över i huvudtemat, som med sitt punkterade motiv avslutar satsen.

Andra satsen är också gjuten i sonatform. Huvudtemat är ett sympatiskt staccatotema i typisk Beethovenstil, alltså med goda möjligheter till utveckling:

Sidotemat karakteriseras av första tonens drill i takterna 1, 2 och 5,6.

En slutgrupp byggd på huvudtemat avslutar expositionen, som ska repriseras. Genomföringen bearbetar huvudtemat. Återtagningen följs av en kort coda på huvudtemat. Hela avsnittet efter expositionen ska enligt partituret också repriseras, vilket dock sällan görs, åtminstone i inspelningar.

Sats 3, som är en menuettsats, *Allegretto*, har komplex rytm med pauser och betoningar på oväntade ställen. Det första menuettetemat är

Det första triotemat har som brukligt en helt annan karaktär:

Det andra triotemat är mera rytmiskt. Som vanligt återkommer menuetten och satsen avslutas med en coda uppbyggd kring det första menuettetemat.

Sats nr 4, *Adagio*, är en vacker romans, som hela tiden kretsar kring följande tema:

Menuetten, *Moderato*, i sats 5 är mer konventionell än den i sats 3. Temat är

Trion går i moll:

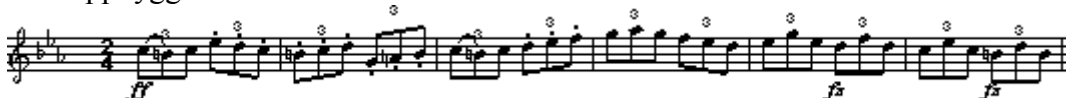
Finalen, *Allegro*, har rondoform. Mönstret är ABACABA. Huvudtemat i A är:

B:s tema är:

C är uppbyggt av trioler:

I hela satsen är det påfallande hur temana förflyttas mellan instrumenten på ett ganska regelbundet sätt. Men den unge tonsättaren överraskar med en kort glimt av A-temat i sista B-epilogen och med fyra takter *Adagio* nära slutet i codan.

Serenad D-dur för stråktrio op. 8

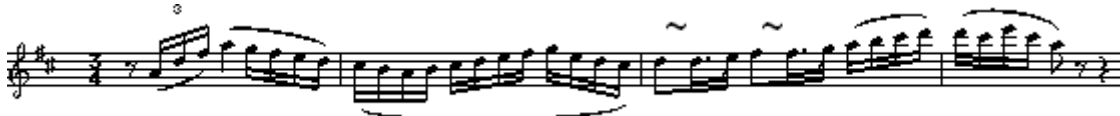
1. Marcia: *Allegro*
  2. *Adagio*
  3. Menuetto: *Allegretto*
  4. *Adagio - Scherzo: Allegro molto*
  5. *Allegretto alla polacca*
  6. Tema con variazioni: *Andante quasi Allegretto*
  7. Marcia: *Allegro*
- 1796-97

Beethoven skrev fem verk för stråktrio. Alla tillkom tidigt i hans karriär, före hans första stråkkvartetter op.18. Denna, Trio nr 2 i D-dur, är populärare hållen än föregångaren. Men det är ett högst förtjusande verk, vars kvalitet bör bedömas efter målet, som var att underhålla. Detta har Beethoven också tydligt markerat genom att ge trion namnet Serenad. Verket har sju satser, eller om man så vill fem, inramade av en marsch, som fungerar både som inledning till första satsen och som coda till den femte.

I *Marcia: Allegro*. Den består av två repriser. Den första har ett energiskt tema:

II *Adagio*. Satsen är tredelad, men första delen tas i repris vilket ger formmönstret AABA. A-delen inleds med en

B-delen är ganska kort, 12 takter med ett tema i moll:

III *Menuetto: Allegretto*. Satsen är byggd på sedvanligt sätt med en Trio i mitten. Menuettetemat är:

Trio har som första tema:

Menuettavsnittet återkommer och avslutas med en coda i pizzicato.

IV *Adagio – Scherzo: Allegro molto*. Här demonstrerar Beethoven en nyhet. Den innebär ett byte av tempo och stämning i den långsamma satsen, genom ett plötsligt uppdykande, kontrasterande, scherzandoartat mellanspel. I denna sats sker detta byte två gånger, vilket ger formen ABABA. A byggs upp kring ett sorgfyllt tema i moll:

B är betecknat scherzo, och bildar verkligen en omtumlande kontrast, som i sammanhanget nästan upplevs oanständig:

V *Allegretto alla Polacca*. Satsen har som namnet anger polonäsakaraktär. Det spritande temat återkommer rondolikt flera gånger bl.a. en gång i cellons högsta register.

VI *Andante quasi Allegretto*. Detta är ett tema med fem variationer.

Den avslutande codan består av temat och slutar på ett dominantseptimackord (A7), som utan paus leder över till

VII *Marcia: Allegro*. Den inledande marschen återkommer och avslutar detta verk av högklassig underhållning.

Tre stråktrior op. 9

Efter sin Serenad op. 8 återvänder Beethoven till den mera seriösa och konstnärliga kategori som brukar benämnas stråktrio, och som han med den äran prövat på i sin Stråktrio op. 3. Resultatet blev tre trior som samlades och utgavs som op. 9. De tillägnades greve Johan Georg von Browne. De tre verken från tiden kring årsskiftet 1797-98 står alla kvalitetsmässigt på samma nivå som stråkkvartetterna op.18 och intar över huvud taget en topposition bland de verk som tillkom före 1800. Dessvärre har de kommit i skymundan för stråkkvartetterna. Av någon anledning har trio nr 2 blivit mindre populär än de övriga, trots att den enligt många mening är den mest mogna av de tre. Kanske beror det på att den är mindre expressiv än nr 1 och 3. För dem som inte tidigare gjort bekantskap med dessa pärlor väntar stora upplevelser.

Stråktrio G-dur op. 9:1

1. *Adagio – Allegro con brio* 2. *Adagio, ma non tanto, e cantabile*
3. *Scherzo: Allegro*, 4. *Presto*
1796-98

Första satsens långsamma inledning, *Adagio*, börjar unisont med tre fallande toner i ett G-durackord som övergår i en svans av 16-delar (1). Dessa fortsätter i violinen med ett motiv som får betydelse på flera ställen i satsen (2).

Satsens huvuddel, *Allegro con brio*, inleds rytmiskt med de sista fyra tonerna i notexemplet ovan (streckat):

Det andra temat i huvudgruppen är mera melodiskt:

Sidotemat, med sina staccatotoner, ändrar musikens karaktär:

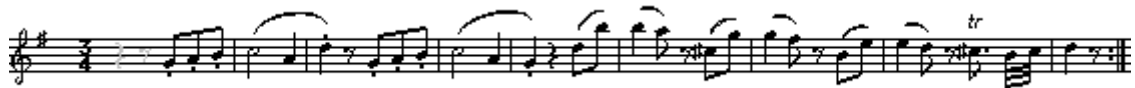

Som vanligt i klassiska verk tas expositionen i repris. Genomföringen utvecklar huvudgruppens två teman. I slutet hörs omväxlande i cello och violin 16-delsfrasen från adagioinledningen. Den fungerar nu som introduktion till allegrotemat, när det inleder återtagningen. Många tolkare stryker den repris av genomföring/återtagning som partituret föreskriver och går direkt över till codan. Denna tar på nytt upp huvudgruppens teman.

Den amerikanske musikvetaren och musikern Melvin Berger liknar den innerliga andra satsen vid en operaaria med violinen i sopranens roll. Satsen, som har beteckningen *Adagio, ma non tanto e cantabile* (E-dur), är fylld av vackra melodier. Violinen tar hand om första temat. Det skulle lika gärna kunna ha noterats i 9/8-takt.

Scherzosatsen, *Allegro*, börjar med ett luftigt tema, som liksom första satsens allegrotema har en upptakt bestående av tre toner:

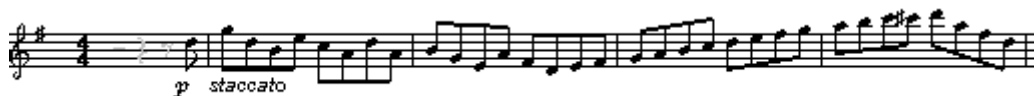

Trions tema är mera jordbundet:

Scherzodelen återkommer i vanlig ordning och avslutar satsen. Ibland kan man höra inspelningar med ytterligare en trio betecknad Hess 28.¹

När man hör finalsatsen, inser man, om inte förr, att en stråktrio av detta slag knappast vänder sig till amatörmusiker. Den har beteckningen *Presto* och inleds med ett svindlande snabbt *perpetuum mobile*:

Sidotemat:

ger möjlighet till viss andhämtning innan de snabba 8-delarna åter tar vid. Beethoven vill att expositionen ska tas i repris, vilket brukar respekteras på inspelningar. Efter genomföringens utveckling av huvudtemat hörs sidotematets långa toner, men endast de fallande (jfr notexemplet ovan). Återtagningen bjuder inte på överraskningar, men codan består av satsens huvudtema i augmentation, alltså med förlängda notvärden:

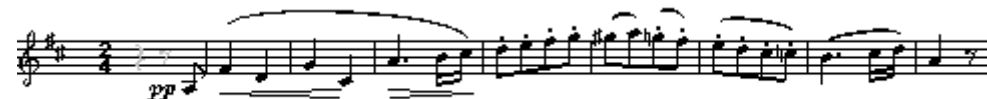
Så slutar denna hisnande uppvisning.

Stråktrio D-dur op. 9:2

1. *Allegretto* 2. *Andante quasi Allegretto* 3. *Menuetto: Allegro* 4. *Rondo: Allegro*
1796-98

Denna trio är svalare i uttrycket än de andra två. Satsernas motiv och teman uppvisar många likheter i sin uppbyggnad, vilket bidrar till kvartettens konstnärliga kvalitet.

Första satsens huvudtema börjar med ett för Beethoven typiskt utvecklingsbart motiv. Kanske lärde han sig trots allt denna teknik av Haydn, även om han gärna framhöll att denne inte hade gett honom något av värde.² Som omväxling till alla allegrosatser har denna beteckningen *Allegretto*.

Man kan lägga märke till att takterna 2-3 är lika i sin uppbyggnad och har toner på minst tersintervalls avstånd. Denna struktur finns i flera av verkets teman.

¹ Willy Hess, *Verzeichnis der nicht in der Gesamtausgabe veröffentlichten Werke Ludwig van Beethovens*, 1957.

² Se Pianotrio op. 1:3

En krumelur som kommer att sätta sin prägel på satsen hörs snart i violinen:

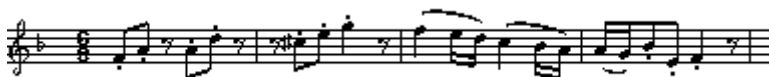
Sidotemat inleds med tre fallande kvintintervall:

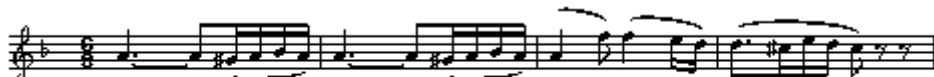
Expositionen repriseras. Genomföringen, som arbetar med alla ovannämnda teman och motiv, inleds med huvudtemat i moll. Här blir även sidotemat kombinerat med huvudtemats stigande 8-delar.

Återtagningen är långt ifrån en bokstavlig repris av expositionen, och det är därför lätt att missa dess början. De glada krumelurerna (se notex. 2) talar om att man hunnit in en bit i den. En kort coda avslutar.

Den långsamma satsen, *Andante quasi Allegretto*, som är en enda lång vacker melodi, är tredelad. Varje del börjar med samma försynta och vemodiga tema i moll. Det har stora likheter, inte melodiskt men strukturellt, med första satsens tema.

Andra vackra delar av melodin i del 1 är

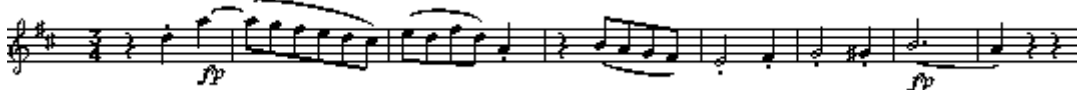

och i del 1 och 2

Den sista delen skiljer sig från de övriga och kan kanske betraktas som en coda.

Menuetten, *Allegro*, är formellt gestaltad på vanligt sätt. Första temat är

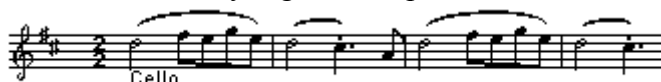

Trion känns originell med sitt staccatotema:

Liksom flera av tidigare teman innehåller det motivisk upprepning. Det är också liksom 1:a satsens sidotema uppbyggt av fallande kvinter. Menuetten återkommer utan repriser.

Finalen är ett *Rondo: Allegro*. Med god vilja kan mönstret beskrivas ABACABA. Rondotemat har tydlig släktskap med 1:a satsens huvudtema.

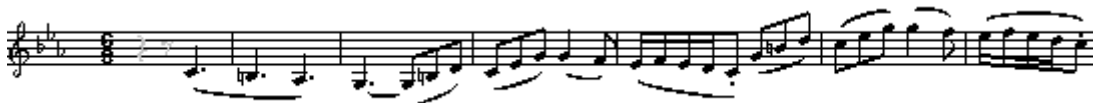
Första episoden B är lång och inleds med ett rörligt tema byggt på 8-delar. Den andra episoden C har genomföringskaraktär och börjar med rondotemat i d-moll. Den tredje episoden liknar den första. När A återkommer efter andra B går det i B-dur och får en utveckling som påminner om den i episod C. Till slut hittar dock rondotemat tonikan (D-dur).

Stråktrio c-moll op. 9:3

1. *Allegro con spiritu* 2. *Adagio con espressione*,
3. *Scherzo: Allegro molto e vivace* 4. *Finale: Presto*
1796-98

Trion i c-moll från 1797 är ett betydligt mera passionerat verk än föregångaren, vilket kanske inte förvånar med tanke på tonarten. Beethoven hade redan utnyttjat c-moll i pianotriön op. 1:3 och bland kommande verk i denna tonart kan nämnas *Pathetique-sonaten*, Stråkkvartett op.18:4, Pianokonsert nr. 3, *Ödessymfonin*, *Eroica-symfonins* långsamma sats och sista pianosonaten, alla mörka och dramatiska verk.

Inledningssatsen, *Allegro con spirito*, talar redan med sina första fyra fallande toner om att man varken kan vänta sig uppsluppenhet eller pastoral idyll. Ur dessa toner, som är de fyra första tonerna i den fallande harmoniska c-mollskalans, frigör sig direkt ett rörligt tema som spänner över drygt 2 oktaver:

Det kontrasterande sidotemat börjar i Ass-dur, innan det hittar den "rätta" tonarten Ess.

Temat har en väldig charm och inför en lättsammare stämning, som dock förmörkas något när temat går över i moll. Sluttemat är enkelt, men utvecklingsbart vilket Beethoven naturligtvis utnyttjar.

Expositionen tas om. Genomföring är mycket intensiv med många spännande bearbetningar av framför allt huvudtemat. Ett pregnant parti är det, som fylls av typiska Beethovenfigurer:

Återtagningen börjar med huvudtemat i violan och cellon. Sidotemat vandrar nu från Dess-dur till Ass-dur, innan det till sist hamnar i tonikan, c-moll. En ganska omfattande coda med fortsatt temautveckling avslutar denna fantastiska och storslagna sats.

Den långsamma, *Adagio con espressione* (C-dur), är inte mindre imponerande. Den ger en välbehövlig vila efter första satsens känsloutspel. Det är även här fråga om en sats i sonatform. Intensiteten i genomföringen är behärskad men griper ändå tag. Huvudtemat, som hela satsen spinner kring börjar i C-dur:

Sidotemat i G spelas av violin och viola i kanondialog. Genomföringen börjar i Ess-dur. I återtagningen är det violin och cello som i dialog spelar sidotemat. En coda avslutar.

Tredje satsens scherzo är i sin första del mer kraftfullt än skämtsamt trots temat i moll:

I nästa repris dominerar en mängd sforzaton.

Trion har en blidare stämning:

Första delen återkommer, som vanligt utan repriser.

Finale. Presto (c-moll) inleds med huvudtemat i violinen. Temat har inledningsvis stora likheter med sista satsens huvudtema i stråkkvartett op. 18:1. De nio första tonerna är identiska med kvartetten.

I sidotemat behåller Beethoven molltonaliteten (ess-moll):

Genomföringen har utveckling av både huvud- och sidotema. Återtagningen börjar med huvudtemat i violinen. Liksom i första satsen låter tonsättaren sidotemat först höras i annan tonart än tonikan. Här är det en kort g-mollversion som föregår temat i c-moll. Satsen slutar i dur (C) men inte i segerviss triumf utan i försynt pianissimo.

Serenad för flöjt, violin och viola, D-dur op 25

1 *Entrata: Allegro* 2 *Tempo ordinario d'un Minuetto* 3 *Allegro molto*

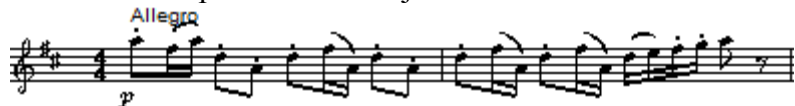
4 *Andante con variazioni* 5 *Allegro scherzando e vivace*

6 *Adagio – Allegro vivace disinvolto – Presto*

1801

Verket är skrivet i Wien men bygger säkert på erfarenheter från hovet hos kurfursten i Bonn. Man trodde också länge att det skrevs 1797 i Bonn. Det har av naturliga skäl inte samma kvalitativa tyngd som en del andra verk från 1801, t.ex. violinsonaterna op 23 och 24 (Vårsonaten), pianosonaterna op 27 (t.ex. Månskenssonaten) eller stråkkvintetten op 29. Verket är som Åke Holmström skriver i sin Beethovenbiografi *en lekfull musik utan några som helst anspråk på att vara djupsinnig, förutsägbar utan överraskningar och tekniskt inte alltför avancerad*. Beethoven hade inget emot att som omväxling skriva musik som kunde spelas även av amatörmusiker om det kunde bidra till hushållskassan.

Den första satsen med marschkaraktär har tredelad form. Första delens fanfarliknande tema presenteras i flöjten:

Det utvecklas i två repriser. Mellandelen inleds i stråkarnas lägre register med inpass i flöjten:

Den första delen utan repriser återkommer och avslutar satsen.

Sats 2 är en menuett med två olika trior. Menuettdelen, som alltså hörs före, mellan och efter triorna, inleds i flöjten:

Första trion består av rörliga figurer i stråkarna – flöjten har paus – och den andra trion av en rörlig flöjtstämma.

Sats 3, *Allegro molto*, är liksom inledningsatsen tredelad i ABA-form. Första delens tema börjar i violinen och fortsätter i flöjten:

Man kan lägga märke till de tre första betoningarna på svag taktdel. I mellandelen växlar tonarten från d-moll till D-dur:

Sats 4, *Andante con variazioni*, består av tema med tre variationer + coda. Temat om 32 takter, som inleds i stråkarna, har binär (2-delad) form, aabb. Temadel a inleds i violinen och repeteras i flöjten:

Temadel b spelas först i violinen och sedan i flöjten en oktav högre:

Varje stämma får sedan briljera i var sin variation. En coda med temat i ny och förkortad dräkt avslutar.

Sats 5, *Allegro scherzando et vivace*, karakteriseras i sin första del av ett punkterat, stigande tema:

En som trio fungerande mittdel kontrasterar med molltonalitet och ett lugnare, delvis synkoperat tema:

Finalen inleds med ett långsamt parti som direkt övergår i ett härligt allegro, uppbyggt som ett rondo med mönstret ABACABA-coda.

A-temat är uppkäftigt och säkert svårspelat med sina snabba synkoperingar:

Synkopering, som förstärks ytterligare genom betoningar på svag taktdel, präglar även B-temat:

I C-episoden har flöjt, viola resp. violin var sin egen uppvisning av jämna sextondelslöpningar, innan refrängen (A) inleder återtagningen. Efter en kort generalpaus startar codan, som avslutas med ett prestoavsnitt.

Stråkkvintett C-dur op. 29

1. *Allegro moderato* 2. *Adagio molto espressivo* 3. *Scherzo: Allegro* 4. *Presto*
1801

Detta är Beethovens enda verk som skrevs direkt för stråkkvintett³. Den har liksom Mozarts kvintetter en extra viola fogad till den vanliga stråkkvartetten. Av någon anledning har både denna och Beethovens stråkkvintetter (se dito) blivit oförklarligt åsidosatta. Den engelske musikforskaren Richard Wigmore skriver i ett texthäfte till en cd-skiva att stråkkvintetten kan betraktas, inte bara som ett krön på kvartetterna op.18 utan också som ett verk som, mer än kvartetterna, pekar fram mot Beethovens andra skaparperiod.

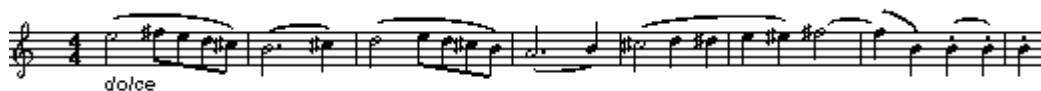
Första satsen är ett *Allegro moderato*. Den inleds med en för Beethoven ovanligt brett sjungande melodi, men med stor utvecklingspotential:

Man kan lägga märke till cellostämman, som är en spegelbild av första violinens. Huvudtemat avlöses av ett tema uppbyggt av trioler, som även det får stort utrymme i satsen:

Sidotemat står inte i G-dur, utan i det vid denna tid mera ovanliga alternativet A-dur (mediant, se musikordlistan). Det är liksom huvudtemat av lyrisk karaktär. Den melodiska kontrasten till huvudtemat svarar alltså trioltemat för.

Expositionen ska enligt partituret tas i repris. Genomföringen är fylld av huvudgruppens två teman. Sidotemat återkommer först i återtagningen, som på sedvanligt sätt börjar med huvudtemat. Det är också huvudgruppens teman som bygger upp den avslutande codan.

Enligt Harenberg Kammermusikföhrer är den långsamma satsen, *Adagio molto espressivo*, tvådelad, där den andra delen i stort sett är en repris av den första. Den har alltså en form som brukar kallas sonatform utan genomföring. Intressant är dock att Richard Wigmore talar om en genomföringsdel som innehåller ett nytt tema vilket sedan återkommer i en coda. Det första temat är:

(Tecknet * vid en not betecknar en eller flera, ej utskrivna prydnadsnoter).

Sidotemat innehåller större intervallsprång:

³ De övriga, op. 4 i Ess-dur och op. 104 i c-moll är bearbetningar av andra verk, oktetten op. 103 från 1892 resp. pianotriön op. 1:3. Blåsoktetten trycktes aldrig under Beethovens livstid antagligen just p.g.a. den publicerade stråkkvintetten op. 104. Denna innehåller en del nya teman som inte fanns i oktetten. Se även Pianotriön op.1:3.

Ett tredje tema, sluttemat i expositionen eller enligt Wigmore det nya temat i genomföringen, får med sitt snabba ostinatoackompanjemang en mera dramatisk karaktär:

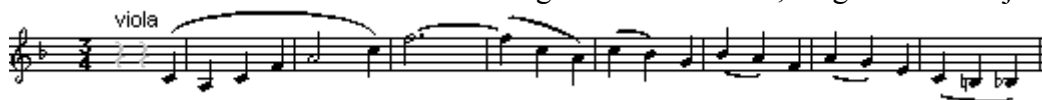

Huvudtemat får i repriserna ett helt annat ackompanjemang, bl.a. i pizzicato. När det tredje temat återkommer har det samma dramatiska beledsagning. Detta avsnitt i repriserna kallar Wigmore coda.

Tredje satsen har beteckningen *Scherzo. Allegro*. Den är uppbyggd på sedvanligt tredelat sätt. Temat är genomsyrat av ett motiv om tre fjärdedelstoner (takt 2, 4-7):

I takt 1 och 3-6 hörs tretonsmotivet i violin 2! I själva verket finns detta motiv i nästan alla av scherzodelens 88 takter! Kanske är det första gången som Beethoven så envist biter sig fast i ett kort motiv, ett manér som skulle bli vanligt i hans senare produktion. I trion fortsätter de tre tonerna men nu i stigande och fallande, längre melodilinjer:

Den inledande scherzodelen återkommer utan repriserna.

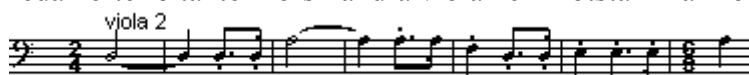
Mycket tyst och i svindlande tempo börjar det märkliga huvudtemat i finalsatsen.

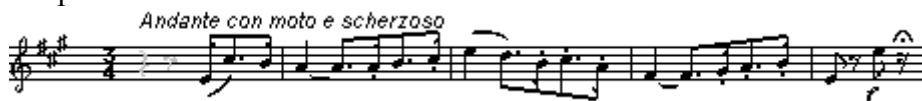
De fyra undre stämmornas snabbt upprepade 16-delar förstärker känslan av det oväder, som många lyssnare säkert upplever och som givit hela verket namnet *Stormkvintetten*. Liksom i första satsen, står sidotemat i en ovanlig tonart, Ass-dur:

Expositionen ska tas i repris. Genomföringen börjar omedelbart med huvudtemat, men redan efter 8 takter hörs i andra violan en motstämma i form av en marsch:

Som synes går marschtemat i 2/4-dels takt, en taktart som gäller för några av stämmorna medan de övriga fortsätter att spela i 6/8-dels takt. Det låter märkligare än det är; även i den senare taktarten räknar man två i takten. När man så väntar sig att återtagningen ska börja bjuder Beethoven på en överraskning. Plötsligt avstannar tempot och en ländlerlik melodi tar vid:

Först därefter tar återtagningen sin början i ursprungstempot men med huvudtemat i "fel" tonart (F-dur). När det efter många turer äntligen hamnat i C-dur återkommer Beethoven med sin ländlermelodi i andante, innan han avslutar satsen med en coda byggd på huvudtemat.